

Njegovanje kulture sjećanja na ivanečke sugrađane: Otokar Hrazdira

Suzana Jagić, Draženka Stančić

Svaki grad ima svoju povijest i ljude koji su je proživjeli. Postoje elementi povijesti određene lokalne sredine koji su važni za cjelokupnu zajednicu utoliko što su postali dio njezina identiteta te se ne smiju zaboraviti. Djelovanjem različitih političkih silnica tijekom vremena pamćenja ljudi i događaja mogu postati problematična i sklona zaboravu.

Novopokrenuta Topoteka *Ivanec – kraj i ljudi* promiče i pridonosi očuvanju sjećanja na ljude ivanečkog kraja, posebice na zaboravljene članove zajednice koji su u prošlosti imali važnu ulogu u gospodarskom, kulturnom i društvenom životu grada Ivanca. Bili su to stvarni ljudi, koji su živjeli u kućama, hodali ulicama ili radili na mjestima koja i danas postoje. Jesu li toga svjesne današnje generacije? Prisjećanju na te pojedince, njihovu ulogu i značenje, učenicima OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec pomaže digitalizirana arhiva Topoteke. Važno je naglasiti kako su upravo učenici prvi stvaratelji, a ujedno i korisnici ivanečke arhive sjećanja.

U razdoblju nakon Prvog svjetskog rata pa sve do tragičnog stradavanja u prosincu 1944. važnu ulogu u životu grada imao je Otokar Hrazdira. Iako je svojim djelovanjem intenzivno gradio temelje suvremenog grada, uslijed političkog aspekta kulture sjećanja, gotovo je zaboravljen nakon Drugog svjetskog rata.

Otokar Hrazdira (1898. - 1944.)

Otokar Hrazdira rođen je 29. srpnja 1898. godine u Slezskoj Ostravi, na sjeveroistoku Češke. Iako rođenjem Čeh, svoje je znanje, životnu energiju i stvaralačke sposobnosti ugradio u život Ivanca u koji dolazi 1920. te se kao činovnik – „knjigovodja ugljenika“ – zaposlio u Rudarskoj d. d. u Ivancu. U Topoteci *Ivanec – kraj i ljudi* nalazi se krsni list Otokara Hrazdire te potvrda njegova primitka. Krsni list poštom je iz Češke pristigao u Ivanec jer je Hrazdiri bio potreban za vjenčanje s Ivančankom Paulom-Pavicom Milić. Na krsnom listu Otokara Hrazdire zabilježeno je kako su vjenčani 29. ožujka 1921. u Ivancu. Otokar i Pavica Hrazdira bili su veliki ljubitelji prirode i aktivni planinari. Nakon Prvog svjetskog rata Otokar Hrazdira jedan je od obnovitelja Hrvatskog planinarskog društva „Ivančica“ Ivanec, a zajedno sa suprugom uvelike je doprinio gradnji planinarskog doma i nove metalne piramide na Ivanščici. Zaslužan je za definiranje lokacije na vrhu Ivanščice te je ona 6. travanja 1929. pokazana graditelju Marku Vukeliću. Svečani blagoslov i otvorenje planinarskog doma i piramide obavljen je 1. rujna 1929.

Hrazdira je bio kao iznimno inteligentna i sposobna osoba te likovno nadaren. Već u rodnoj Češkoj bavio se fotografijom. Do 1930. postao je majstor umjetničke fotografije i u to doba bio najuspješniji reprezentant jugoslavenske amaterske fotografije. Hrazdira je prema Američkom godišnjaku fotografije, izdanom u Bostonu 1934., sudjelovao na 8 internacionalnih salona fotografije s 18 izloženih i nagrađivanih fotografija. Dobio je i sljedeće nagrade: Prix offert i brončana medalja (Cannes), srebrna i 3 brončane nagrade (Luzern), 3. nagrada za kolekciju kontaktnih slika (Prag) te diplome i priznanja iz Chicaga, Pariza i Bethunea.

Malo se njegovih fotografija sačuvalo. U fizičkom obliku to su Zaleđene stube, Rad u rudniku, Na proštenju - pečenjarka, Žetelice, Prema nebu, Zima, Led i još nekoliko neimenovanih. Preko tiskanih reprodukcija zna se za Rudare i Proljeće u reviji *Galerija* te Pogled na Ivanec od Sv. Duha, Detalj iz Ivanca, Ivanec iz Kuljevčice, Vražja pećina, Zimski motiv s Ivanščice, Pogled s dvora Trakošćana prema Ivanščici, Belige - najljepše livade Ivanščice i S triglavskih jezera.

Unutar Planinarskog društva „Ivančica“ Otokar Hrazdira je kao strastveni fotograf-amater 30. lipnja 1931. osnovao foto sekciju koja je postala međunarodno poznata kao ivanečki foto-umjetnički krug. Te je godine sekcija počela sa svojim radom brojeći 22 člana. Unutar foto sekcije vodio je tečajeve fotografije za početnike i napredne članove ivanečke mladeži. Prve je godine tečaj završilo 6 polaznika. Sekcija je održavala i redovite tjedne sastanke, a priredila je i vrlo uspješne izložbe fotografija.

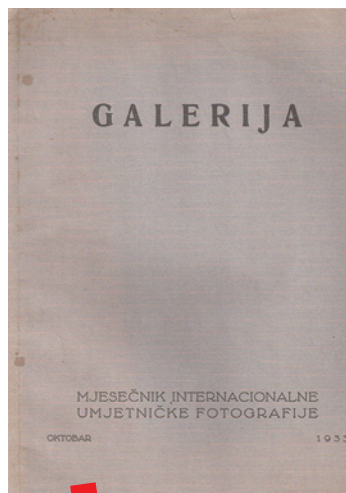
Važan segment rada foto sekcije bila je i organizacija fotografskih izložbi. U intervjuu s Marijanom Krašem, Hrazdirina supruga navodi da su do 1940. bile organizirane četiri izložbe, no pisani tragovi odnose se na samo dvije: prvu Izložbu fotoamaterskih slika planinarske tematike, koja je otvorena 21. veljače 1932. godine, i drugu Izložbu fotoamaterskih slika proširene tematike koja je otvorena 29. siječnja 1933.

Na prvoj izložbi sudjelovala su 22 autora s 255 fotografija, a od toga je bilo 12 ivanečkih fotoamatera sa 163 fotografije. Otokar Hrazdira izložio je 75 radova, a izložbu je otvorio Josip Pasarić, predsjednik HPD-a u mirovini. Na drugoj izložbi 43 autora predstavilo je čak 272 fotografije, od čega je 20 bilo Hrazdirinih. Također je na njoj prvi puta imao značajniji nastup Toše

Dabac, a izlagao je i Đuro Griesbach, dok je prema pričanju svjedoka za posjetitelje bio organiziran specijalni vlak iz Zagreba.

Još je jedan izniman doprinos hrvatskoj, jugoslavenskoj, ali prije svega ivanečkoj fotografskoj sceni dao Otokar Hrazdira – pokrenuo je kao nakladnik jedini međuratni časopis internacionalne umjetničke fotografije *Galeriju*, koja je kao hrvatsko izdanje izlazila jednom mjesečno od listopada 1933. do ožujka 1934. *Galerija* je, uz jugoslavensko izdanje u Ivancu, imala nacionalna izdanja za Austriju u Beču, Veliku Britaniju u Worcesteru, Dansku u Kopenhagenu i Italiju u Torinu. Uz eseje o problemima umjetničke fotografije i stručno tehničke tekstove, *Galerija* je sadržavala prilog od dvadeset najboljih reprodukcija iz svih krajeva svijeta na finom papiru. Objavljene fotografije imale su i prateće komentare.

U vrijeme pokretanja *Galerije* postojala su još dva fotografska časopisa, jedan je bio glasilo profesionalnih fotografa, a *Foto revija* se uglavnom bavila tehničkom stranom fotografskog posla, dok je naglasak *Galerije* bio na umjetničkoj strani fotografije. Časopis nije dugo izlazio zbog visoke kvalitete izdanja, koja je nosila i više troškove izrade, te malog broja pretplatnika, ali bio je vizionarski te se pojavio prije svoga vremena.

Galerija, 1. broj

Ivančani kod planinarskog doma na Ivanšćici, 30-e g. 20. st.

Hrazdirino djelovanje pogodovalo je razvoju fotografske scene ivanečkog kraja koja je i danas iznimno živa. Njegov štićenik Petar Jagetić začetnik je reklamne fotografije u bivšoj Jugoslaviji, a Cvjetko Šošćarić postao je 1983. predsjednik Fotosaveza Jugoslavije temeljem svog rada i nagrada. Branko Težak je vlasnik 90 nagrada, 16 inozemnih, prvu nagradu dobio je u Essexu za Interijer I i II, a Domagoj Sever je pobjednik mnogih međunarodnih fotografskih natječaja, a izlagao je na više od pedeset skupnih i osam samostalnih izložbi; prema *National Geographicu* fotografija Zlatni rat je među 52 najljepša pejzaža na svijetu, a suvlasnik je *travel i lifestyle* portala *Skitnice.hr*. Zoran Stanko nasljeđuje tradiciju planinarskih fotografija i motiva iz prirode, a Božidar Breški je jedan od najznačajnijih koncertnih fotografa.

Hrazdirina supruga Pavica bila je umjetnička duša, amaterska glumica, fotografkinja, spisateljica, istinska ljubiteljica prirode, žena ispred svog vremena, kozmopolit. Autorica je ivanečke himne „Poleg jedne vel’ke gore“ koju je uglazbio njezin nećak, glazbeni pedagog i skladatelj, Rudolf Rajter. Bračni par Hrazdira zajednički

su proplaninarili Kamniške i Julijske Alpe, Grossglockner, Gorski kotar, Velebit, planine u Bosni, Češkoj, popeli su se na Triglav, Mangrt i mnoge druge vrhove. Najviše su planinarili na Ivanšćici i Ravnoj gori.

Pavica i Otokar Hrazdira u gornjem redu s lijeva, druga i treća osoba

Bili su vlasnici rudnika, najprije 1936. na lokalitetu Sinovčice, a potom 1937. na lokalitetu Crkvenjak. Ugljenokopno udruženje svijetlog ugljena Ivanec bavilo se poslovanjem na osnovi dozvole za rudarsku eksploataciju Rudarskoga satništva od 10. srpnja 1940. Krajem 1943. rudnik je zapošljavao 110 radnika. Proizvodnja u rudniku trajala je čitavo vrijeme Drugog svjetskog rata usprkos velikim problemima vezanima za naplatu isporučena ugljena. Hrazdire su 1942. otvorile novo rudarsko okno iznad Prigorca, na sjevernoj strani Ivanšćice, no zbog nedostatka novčanih sredstava produkcija je prestala iste godine.

Otokar Hrazdira pripadao je grupi naprednih građana Ivanca. Osim njega, grupu su sačinjavali dr. Franjo Arnautović, trgovac Milan Gobec, geometar Pavao Gomaz i rudar Josip

Fotoradionica Hrazdirina staza – lokacije imanja i rudnika Hrazdira

Novak kao najistaknutija osoba ivanečke grupe. Okupljali su se kod Ivana Bukovca. Hrazdira je uhićen u Ivancu u noći s 28. na 29. studenoga 1944. zajedno s dr. Franjom Arnautovićem, Milanom Gopcem, Zvonimirom Mikuličićem i Pavlom Gomazom. Uhićenici su predani Župskoj redarstvenoj oblasti u Varaždinu zbog daljnje istrage. Izvještaj od 2. prosinca 1944. govori kako im je dokazana krivnja koju su i priznali. Hrazdira je optužen da je partizanima davao novčanu pomoć i dinamit. Obješeni je u ustaškoj odmazdi na trgu u Ivancu 9. prosinca 1944. kao talac iz zatvora zbog nekoliko akcija koje su partizani izvršili u okolici Varaždina 5. prosinca 1944. Svečani sprovod i ukop žrtava izvršen je 1. srpnja 1945., a pokopani su u pojedinačne grobove.

Rudnik Hrazdira djelovao je još kraće vrijeme nakon Drugog svjetskog rata, a vlasnica mu je bila Pavica Hrazdira. Obješeni Ivančani nazivaju se Prosinačkim žrtvama, a prema poslijeratnim popisima proglašeni su žrtvama fašističkog terora. Zbog ideološke i političke pristranosti poslijeratnog jugoslavenskog sustava i

društva nisu bile utvrđivane okolnosti njihova stradanja i stvarnih počinitelja. Vraćanju sjećanja na Otokara Hrazdiru i druge Prosinačke žrtve, čuvanju informacija o njihovom životu, djelovanju i značaju te općenito o lokalnoj povijesti pomaže Topoteka *Ivanec – kraj i ljudi*. Povodom 80. obljetnice tragičnog stradanja naših sugrađana u Ivancu (9. 12. 1944. – 9. 12. 2024.) u OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec pokrenut je projekt *Kultura sjećanja* koji ima za cilj upoznati učenike i širu javnost s politikama sjećanja na progonjene i stradale pojedince i skupine te primjereno obilježavanje mjesta stradanja. Provode ga učenici redovne i dodatne nastave povijesti i izvannastavne aktivnosti *Čuvari znanja - knjižničarska grupa* pod mentorstvom Suzane Jagić i Draženke Stančić.

Uz potporu Grada Ivancu i u suradnji s Centrom za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na holokaust iz Zagreba, projekt je predstavljen javnosti u veljači 2025. godine. Na komemorativno-stručnom skupu u Muzeju planinarstva Ivanec pokrenuta je inicijativa da se mjesto stradanja Otokara Hrazdire i drugih Ivančana obilježi postavljanjem kamena spomenika jer bez obzira na povijesni odmak svaka žrtva ima pravo na svoje ime i prezime te postavljanje spomen-obilježja na određenim mjestima.

O prosinačkim je žrtvama na Skupu sa znanstvenog stajališta govorio Mario Šimunković, doktorand na doktorskom studiju Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji za potrebe svog istraživanja i pisanja knjige također koristi digitaliziranu arhivu ivanečke Topoteke.

Kultura sjećanja s Čaklec Šteficom

Kultura sjećanja - Magdalena Petak o Otokaru Hrazdiri

Knjižničarska grupa *Čuvari znanja* i učenici dodatne nastave povijesti sudjelovali su u ožujku i na fotoradionici *Hrazdirina staza* bilježeći fotoaparatom mjesta na kojima je nekada živjela i radila obitelj Hrazdira, od njihovog imanja i rudnika "Sinovske", pretovarne stanice na "Rudniku" i željezničkog kolodvora, grobnog spomenika i mjesta na kojem su održane izložbe u organizaciji Fotosekcije Planinarskog društva Ivančica te mjesta koja čuvaju Hrazdirinu baštinu poput Centra za posjetitelje „Kukuljević“ i Muzeja planinarstva. ■

Rudnik Hrazdira